

УДК 338.45:622.324

Л. Т. Гораль

доктор економічних наук, доцент,

директор Інституту економіки та управління в нафтогазовому комплексі

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ

АНАЛІЗ МАКРОСЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ ПОТЕНЦІАЛУ

Досліджено вплив рівня трудової міграції на енергоспоживання. Подано динаміку приросту споживання природного газу країнами ЄС. Здійснено огляд основних імпортерів газу до країн ЄС, серед яких Росія, Алжир, Нігерія, Казахстан та інші. Транзит газу в Україні при його ефективному використанні може слугувати не тільки джерелом значних прибутків, але і вагомим інструментом відстоювання економічних інтересів при взаємодії з Росією і європейськими країнами-споживачами. Наведено актуальні проблеми підприємств газотранспортної галузі. Проведено аналіз таких факторів макросередовища підприємств газової галузі як побудова обхідних газопроводів, цінова та тарифна політика держави, шляхи диверсифікації газопостачання. Можливості диверсифікації постачання природного газу в Україну є досить обмеженими, більш реальним є збільшення власного видобутку природного газу, зменшення частки споживання газу в енергетичному балансі країни та підвищення енергетичної ефективності.

Ключові слова: газоспоживання, імпорт, транзит, тариф, прогноз, потенціал

Goral L. ANALYSIS OF MACRO FUNCTIONING GAS TRANSMISSION COMPANIES IN THE CONTEXT OF THE USE OF THEIR POTENTIAL

Investigated the effect of migration on energy consumption. Increasing the share of migrants in total population by 1% provides 1.3% of GDP, which is determined by industrial production - the largest consumer of gas. Posted dynamics of growth of natural gas consumption in EU countries. It is expected that by 2020 the share of gas imported will grow to 70-80%. Done overview of the main importers of gas to the EU countries, including Russia, Algeria, Nigeria, Kazakhstan and others. Transit gas in Ukraine in its effective use can serve as not only a source of significant profits, but also important instrument for defend the economic interests in cooperation with Russia and European consumer countries. Shows the current problems of gas transportation industry enterprises, including an old gas network infrastructure, and significant monopoly dependence on natural gas imports, lack of investment to modernize the industry. The analysis of macro factors such as the construction of the gas industry bypass pipelines, pricing and tariff policy, diversification of gas supply. The increase in the price of natural gas at a constant transit fees annually worsens the financial position of the parent company "Naftogaz Ukraine. Other problems include the expansion of "Gazprom" on the domestic gas market, the threat of loss of the transmission system, underdevelopment of the domestic gas market. Opportunities for diversification of natural gas in Ukraine is limited, there is a real increase in domestic production of natural gas, reducing the share of gas consumption in energy balance and energy efficiency.

Keywords: gas consumption, import, transit, tariff, prognosis, potential

Ефективність функціонування газотранспортної галузі пов'язана зі станом використання ресурсів у цілому нафтогазовому комплексі і магістральному транспорті газу зокрема. Особливу значущість набуває дослідження процесу формування потенціалу газотранспортних підприємств в умовах політичної кризи, яка має вагомий вплив на газову галузь України. У сучасному агресивному конкурентному середовищі нерациональне використання наявних ресурсів та недосконалість методів управління ставлять під загрозу подальше існування підприємств магістрального транспорту газу.

Розроблена в умовах планової економіки методична база формування ресурсного забезпечення галузі не відображає реалій ринкової економіки: рівень методичного забезпечення управління потенціалом підприємств газотранспортної галузі значно відстав від потреб практичної діяльності. В умовах, коли газорозподільні підприємства стають виключно ринковими «гравцями» і самостійно вирішують питання відтворення свого капіталу, газотранспортні підприємства як і раніше регулюються державою, і управління потенціалом у них набуває державної значимості. Отже розробка

теоретичних та методичних аспектів забезпечення ефективності функціонування газотранспортних підприємств є актуальною для розвитку національної економіки.

Значний внесок у розвиток теоретичних основ найрізноманітніших аспектів дослідження економічного потенціалу підприємства здійснили такі видатні вчені, як О. Ареф'єва, Б. Бачевський, В. Гавва, Т. Гринько, І. Заблодська, М. Зеленська, Н. Краснокутська, П. Круш, А. Сабадирьова, Н. Сарай, О. Федонін, Т. Харчук та багато інших. У вивчення питань удосконалення організаційно-економічних рішень з реконструкції об'єктів нерухомості, формування виробничого потенціалу та управління організаціями в газотранспортній сфері вагомий внесок зробили такі вчені, як: О. Амоша, С. Ганжа, М. Данилюк, О. Дзьоба, М. Жидкова, Ю. Ільїнський, Ю. Колбушкін, І. Мудрий, П. Перерва, А. Руднік, Ю. Молчанов, В. Петренко, Ю. Стадницький, С. Соколов, С. Стріжков, О. Шевцова та інші.

Системне дослідження процесу забезпечення оцінювання ефективності газотранспортних підприємств та їх потенціалу у реальному економічному середовищі й аналіз багатьох аспектів

цього складного економічного явища у вітчизняній економічній науці поки що не набули комплексного характеру. Відповідно, поза увагою науковців залишились питання, пов'язані з удосконаленням системи оцінювання потенціалу газотранспортного підприємства, який залежить від умов газового ринку та ситуації на ньому.

Сучасні умови господарської діяльності в Україні характеризуються зростанням процесів глобалізації економіки, розбалансуванням національної економічної системи, загостренням конкурентної боротьби на товарних ринках, прискоренням інноваційних процесів розвитку техніки і технології, нестачею інвестиційних коштів. Зміни, що відбуваються у світі, не можуть не впливати на динаміку ринку газу. Хоч, на перший погляд, ці зміни малопомітні, але слід ретельно стежити за їх напрямом з урахуванням можливого впливу на розвиток економіки та енергетичної безпеки.

Для більшості країн світу простежується чітка закономірність: чим вищий рівень економічного розвитку країни та життєвий рівень її громадян – тим вищим є споживання енергоресурсів на душу населення. Тривалий час парадигма взаємозв'язку «обсяг споживання енергоресурсів – рівень життя населення» слугувала орієнтиром розвитку національних енергетик багатьох країн.

Енергоспоживання на початку XXI сторіччя у всіх регіонах світу демонструє стійку тенденцію до зростання, за останні 10 років воно збільшилося на 11%. Це зростання обумовлюється темпами світового економічного розвитку, збільшенням населення планети й усе більш зростаючою роллю енергоресурсів у житті людства.

Одним із найактивніших агентів впливу на економічну безпеку за останніх 20 років став процес циркуляції трудових ресурсів. Він охопив практичну більшість країн світу та вплинув на більшу частину сфер життєдіяльності – економічну, демографічну, соціальну, культурну, політичну. Щоразу збільшуються обсяги, вектори, форми міграції. Вплив такої величезної когорти населення на економіку світу та національний добробут є неоднозначним та супроводжується рядом позитивних і негативних ефектів [1].

Обсяги трудової імміграції порівняно з 1996 роком зросли в Іспанії на 94,3%, Португалії – 88,5%, Ірландії – 86%, Нідерландах – 80%, Великій Британії – 69,4%, Франції – 50%, Німеччині – 31%, що викликано передусім підвищеним попитом на середньо- та висококваліфіковану робочу силу [2].

Статистичний аналіз економічного впливу міграції в 15 країнах-членах ЄС із 1991 по 2012 роки засвідчує, що збільшення частки мігрантів у загальному населенні країни на 1 % забезпечує 1,25 – 1,5 % приросту ВВП. Велика частка ВВП країни визначається промисловим виробництвом – найбільшим споживачем газу у певних країнах. Тому тут існує пряма залежність: від збільшення кількості іммігрантів збільшується газоспоживання [3].

Зростання частки газу в енергетичному балансі ЄС є досить динамічним. В останні десятиліття з підвищенням припливу імміграційних

трудових ресурсів в країнах ЄС, відбувалося підвищення темпів економічного розвитку зростали темпи приросту споживання природного газу. Якщо 1960 року ця частка становила менше 2 %, то 2000-го – понад 22 %, а на 2030 рік може зрости до 29 %. ЄС імпортує 67 % споживаного газу. Очікується, що в наступні 25 років частка газу, що імпортується виросте до 73-84 % [3].

Забезпечення попиту ЄС на енергоресурси залежить від економічного становища, географічного розташування і політичної стабільності країн, через територію яких здійснюється транзит імпортованої енергії. Необхідність забезпечення сталого економічного розвитку та відповідного рівня економічної незалежності вимагає від країн ЄС підвищення надійності існуючих шляхів забезпечення потреб в енергоресурсах та пошуку нових шляхів їхнього постачання.

Основними країнами-імпортерами природного газу в ЄС є провідні промислові держави – Франція, Німеччина, Італія. Ряд країн ЄС (Велика Британія, Норвегія, Нідерланди) сьогодні забезпечені власним газом повністю і постачають його іншим країнам. При цьому Нідерланди протягом тривалого часу представляли серйозну конкуренцію Росії на європейському газовому ринку [4].

Основним імпортером газу до країн ЄС є Росія (≈130 млрд. м³), інші джерела імпортного постачання газу до ЄС – Алжир, Нігерія, країни Перської затоки, Казахстан (≈ 70 млрд. м³) [4].

Протягом минулого десятиліття використання природного газу в країнах ЄС зростало високими темпами, головним чином за рахунок значного зниження в енергетичному балансі частки вугілля. Це пояснюється як вимогами до зменшення викидів у навколишнє середовище, так і збільшенням запасів та обсягів постачання природного газу з Алжиру, Норвегії та Росії. Подальше збільшення споживання газу в Європі, що прогнозується, пов'язане як з вирішенням енергетичних і екологічних проблем ЄС, так і з створенням принципово нових технологічних рішень (перспективні технології та обладнання). До 2020 року дефіцит газу в Європі може скласти приблизно 440-530 млрд. м³ [5].

Спеціальною робочою групою ЄС було створено «Проект енергетичної стратегії» до 2013 р., згідно з яким планується скорочення споживання енергії усіма категоріями споживачів. У сфері газу очікується, що населення та промисловість будуть знижувати споживання газу, а сфера «послуг, енергетика та бюджетна» буде нарощувати споживання [6].

Актуальність проблем газотранспортної галузі зокрема і паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) країни загалом не знижується протягом декількох останніх років. Основними визначальними факторами можна назвати: газове протистояння з Росією та відсутність диверсифікації імпорту газу, нестача інвестицій для власного видобутку та модернізації об'єктів газової інфраструктури, нерозвинутість та непрозорість внутрішнього ринку природного газу та ін. Активним індикатором загострення цієї проблеми є світова фінансова та внутрішньополітична криза.

Наша держава має другу за величиною у Європі систему магістральних газопроводів, а за обсягами надання транзитних послуг посідає перше місце на світовому ринку транспортування газу. Загальна довжина газопроводів перевищує 37 тис. км, у тому числі 14 тис. – це магістральні газопроводи діаметром 1020-1420 мм. Пропускна здатність системи на вході до України складає 290 млрд. м³ на рік, а на виході – 175 млрд. м³ на рік. Ця система забезпечує подачу газу як внутрішнім споживачам, так і до 90% експортних поставок російського газу до країн СНД, Європи та Туреччини [6].

Усі міжнародні аудити закінчувалися одним висновком: українська ГТС є найбільш оптимальним, економічно вигідним транзитним маршрутом, і щороку вкладаються великі кошти для підтримки ГТС в справному технічному стані для підвищення надійності транзиту. Але в той же час у країн-споживачів послуг нашої ГТС є альтернативні постачальники, і ця загроза набагато серйозніша, ніж прийнято вважати. Не зважаючи на те, що обсяги транзиту природного газу практично не зменшуються, Україна постійно знаходиться під тиском Росії, яка демонструє свої намагання зменшити частку свого експорту, що постачається до європейських споживачів територією України.

Про це свідчать будівництво РФ газопроводу «Північний потік» потужністю 55 млрд куб. м (перша нитка 27,5 млрд куб. м), який пройде по дну Балтійського моря, наміри збільшити потужності газопроводу «Голубий потік», побудованого у 2002 році з 16 до 25 млрд куб. м та заяви щодо побудови нового газопроводу по дну Чорного моря «Південний потік» потужністю 30 млрд куб. м з Росії до Болгарії й далі до Центральної Європи [7].

У разі введення в експлуатацію на повну потужність «Північного і Південного потоків», багато країн Європи просто відмовляться від газу, який зараз проходить через ГТС України. Спочатку це будуть Німеччина, Франція і Чехія, а потім до них приєднаються Балканські держави. Відбутися це може вже в 2015 році.

Проект газопроводу «Білий потік» слід розглядати не як альтернативний, а як органічно поєднаний з проектом газопроводу «Набукко» в рамках енергетичного коридору «Схід-Захід». Уряду України важливо правильно позиціонувати його. Газопровід «Білий потік», який по суті є відгалуженням від Південно-Кавказького газопроводу, стане додатковим маршрутом постачання енергоносіїв в Європу, сприятиме суттєвому збільшенню надходження інвестицій у сферу видобутку газу в Каспійському регіоні і забезпечить більші гарантії стабільних поставок газу європейським споживачам. Наявність кількох варіантів постачання каспійського газу в Європу зведе до мінімуму ризику транспортування газу, що є важливою умовою для залучення інвестицій. Проект газопроводу «Білий потік» може бути успішним тільки при синергії дій України, ЄС і каспійських країн, а також підтримці США [8].

Європейський Союз був і залишається значним споживачем природного газу, так як власні запаси

газу країн ЄС відносно невеликі та характеризуються значним рівнем виснаження, що призводить до стабільного щорічного зниження обсягів видобування. Внаслідок цього зростає залежність країн ЄС від імпорту газу, яка ускладнюється невеликим колом постачальників, серед яких головним є Росія [9].

Аналіз більш як десяти прогнозів, виконаних світовими консалтинговими структурами, а також ситуації, пов'язаної з виконанням умов Третього енергетичного пакета на території країн ЄС (умови доступу до мереж третіх сторін), дає змогу зробити такі висновки:

– протягом 2015 – 2025 рр. найімовірнішим обсягом транзиту через українську ГТС є обсяг у межах 40 – 65 млрд кубометрів на рік;

– після 2030 р. реальними є обсяги транзиту у 70 – 80 млрд кубометрів на рік [10].

Крім обсягів транзиту, ефективність його використання Україною залежить від транзитного тарифу. Відносно його визначення існують різні точки зору. В узгодженій частині Протоколу по Транзиту Договору до Енергетичної Хартії (ДЕХ) (частина перша Статті 10(3)) визначено, що транзитні тарифи повинні бути засновані на витратах (капіталовкладення плюс експлуатаційні витрати), включаючи розумну норму прибутку. Відносно механізмів формування транзитних тарифів (частина друга Статті 10(3)), то Росія не була згодна з тим, щоб ця стаття включала «механізми управління дефіцитними ресурсами» (тобто аукціони), вважаючи, що це призведе до зловживань монополієм становищем з боку транзитера і значно підніме транзитний тариф. Але оцінки відносно капіталовкладення й експлуатаційних витрат не є однозначними. Основними причинами цього є різні підходи до визначення вартості капіталу інвестованого в ГТС, значна динаміка цін як на газ (витрати на перекачування газу складають $\approx 6 - 6,5$ млрд м³), так і на інші складові витрат. За різними оцінками транзитний тариф повинен складати від 3 до 13 дол./тис. м³/100 км [11-13].

У країнах ЄС для визначення транзитного тарифу використовується формульний підхід, який враховує досить багато показників. Спроби деяких авторів зробити формульний розрахунок для України дають результати зі значними розбіжностями через складність одержання коректних вихідних даних. У країнах ЄС транзитні тарифи теж значно різняться, тому брати за базову величину для України «середній тариф» теж не є зовсім коректним, бо в кожній країні тариф буде включати різні капітальні витрати, експлуатаційні витрати (відмінні від умов України), а також враховувати обсяги і термін постачання, якість газу та інші фактори [13].

Виходячи з того, що Росія є монополістом з постачання газу, а Україна транспортує транзитом біля 70% російського експорту газу, потрібно взаємно корегувати транзитний тариф та ціну газу, який імпортується в Україну. В умовах дуже хитких українсько-російських відносин у газовій сфері є корисним використання паритетного підходу. Будь-яка спроба однієї зі сторін одержати односторонню

вигоду відносно «статус-кво», як показує попередній досвід цих відносин, однозначно призводить до кризи, втрати від якої є досить значними для обох сторін. Втрати України від підвищення ціни імпортованого газу повинні компенсуватись за рахунок підвищення транзитного тарифу, виходячи із прогнозованих на договірний період обсягів імпорту і обсягів постачання. При цьому, якщо ціна газу визначається поквартально, – таким же періодом повинен змінюватись транзитний тариф [7]. Проте, динаміка зміни тарифів на транспортування природного газу не відповідає динаміці обсягів транспортування.

Ціни за природний газ для споживачів України і тарифи на транспортування і постачання встановлюються відповідно до регуляторних документів – методик застосування, затверджених НКРЕ. Ці методи передбачають додавання витрат, пов'язаних з розвідкою, транспортуванням і постачанням газу до загальних витрат з виробництва. НАК «Нафтогаз України» надсилає до НКРЕ ціни і їхні обґрунтування для поточного перегляду тарифів, а також перегляду тарифів на транспортування газу магістральними трубопроводами і постачання природного газу.

Слід зазначити, що загальні очікування щодо зниження цін внаслідок лібералізації ринків не повинні інтерпретуватись як безумовний ціновий прогноз. Дія інших факторів, що впливають на ціни внутрішнього ринку, таких як раптова зміна цін на паливо на світових ринках, в змозі змінити кінцевий напрямок руху цін. Саме такий період є зараз. Значне підвищення цін на головні ПЕР в значному ступені превалюють над перевагами лібералізованого ринку та змушують країни експортери ПЕР суттєво підвищувати і внутрішні ціни на ПЕР. Такі тенденції стають на заваді сталому економічному розвитку України.

Потреба диверсифікації постачання газу в Україну є очевидною, але пошук інших, крім Росії, джерел постачання до цього часу не приніс бажаних результатів. Можливості диверсифікації постачання газу в майбутньому теж є досить обмеженими і значною мірою залежать від співпраці з потужним інвестором – ЄС, не враховуючи вже потенційних постачальників – країн Каспійського регіону. Продовжувати шукати нові можливості, у тому числі й можливості постачання зрідженого природного газу в Україну, потрібно, але все ж таки більш реальними є кроки щодо збільшення власного видобутку газу (включаючи і сланцевий газ, і видобуток на шельфі Чорного й Азовського морів), зменшення частки споживання газу в енергетичному балансі країни та підвищення енергетичної ефективності.

Розвідані запаси природного газу в Україні оцінюють величиною 1,2 трлн куб. м. Щорічний видобуток природного газу складає величину близько 20 млрд м³ (у 2007 році – 20,8 млрд м³, у 2008 році – 21,0 млрд м³). Для забезпечення зростання видобутку необхідно залучати інвестиції у розвідку нових родовищ, підготовку до промислового видобутку і видобуток, але їх обсяг є недостатнім. Потреба в інвестиціях складає 2,1 – 2,3 млрд грн щороку, що

дозволить збільшити щорічний видобуток до 22 млрд м³ [14].

Компанія Royal Dutch Shell розпочала пошуки сланцевого газу на території України. Раніше французька Total підписала договір про оцінку і можливе придбання прав на родовища цього нетрадиційного виду палива в Західній Україні з американською компанією Eurogas. Згідно з даними 2011 року агенції EIA, обсяг досліджених і оцінених обсягів сланцевого газу в Україні становить 1,2 трлн куб. метрів, що ставить Україну на четверте місце в Європі за обсягами резервів цього типу після Польщі, Франції та Норвегії [15]. Державна служба геології та надр оцінює перспективні запаси традиційного та нетрадиційного газу на Олеській та Юзівській газоносних площах в 7 трлн м³.

Ще однією проблемою є невизначеність морських кордонів України та Росії, що не дозволяє почати масштабне освоєння низки родовищ (площа Паласса, Одеське, Безіменне і т. д.). Розширення розвідки та видобутку стримується також проблемою ціни на газ. Оскільки компанії повинні реалізувати видобутий газ переважно населенню та бюджетним організаціям за заниженою ціною, вони не можуть акумулювати достатньо коштів на інвестування коштовних проектів видобутку, особливо у глибоководній частині шельфу.

В 2013 р. найбільший нафтогазовий трейдер RWE почав реверсні поставки природного газу в Україну. Домовленості з німецькою стороною передбачають можливість постачання до 8 млрд м³. Також використовуються і газопроводи Словаччини для реверсу природного газу обсягом 3,5 млрд м³ [15].

Україна залишається для ЄС транзитним партнером у поставках російського газу, але капіталовкладень в модернізацію української ГТС можна чекати лише після поліпшення інвестиційного клімату та реструктуризації державного монополіста – компанії «Нафтогаз України». Перспективи підприємств вітчизняної ГТС прямо залежать не тільки від великої політики, а й від геополітики. Ряд подій в Україні та Європі вже зараз вселяють серйозні побоювання і є джерелами ризику для енергетичної безпеки України.

В перспективі зі зростанням економіки зростуть і потреби в газі, тому потрібно задіяти заходи щодо заміни імпорту власними ресурсами і ощадливого використання природного газу. Це можна зробити за рахунок використання сланцевого газу, шахтного метану, скрапленого нафтового газу, біогазу, використання вугілля, мазуту для виробництва електроенергії та підвищення енергоефективності. Формування і нарощування потенціалу, а також його успішна взаємодія з мінливим зовнішнім середовищем і буде складати стратегію розвитку газотранспортного підприємства.

Список використаних джерел

1. Кушнірчук-Ставнича О.М. Управління міграцією трудових ресурсів в системі економічної безпеки держави [Електронний ресурс] / О. Кушнірчук-Ставнича // Ефективна економіка. – 2010. – №9. – Режим доступу <http://www.economy.nayka.com.ua>

2. Приходько О. Європейська міграція в цифрах та узагальненнях / О. Приходько // «Дзеркало тижня» №37, 04 жовтня 2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://dt.ua/ECONOMICS/evropeyska_migratsiyav_tsifrah_ta_uzagalnen-nyah-55011.html

3. Відякіна М. М. Трансформація міграційної політики країн західної Європи в умовах розширення ЄС. Дис. канд. екон. наук: 08.00.02 / М. Відякіна [текст] // Київ. нац. універ. ім. Т. Шевченка – Київ, 2009. – 188 с.

4. Енергетика України на шляху до Європейської інтеграції: Монографія // А. І. Шевцов, М. Г. Земляний, А. З. Дорошевич та інші. – Дніпропетровськ: Журфонд, 2004. – 160 с.

5. Українська національна платформа: позиція робочої групи № 3 «Довкілля, зміни клімату та енергетична безпека» Української платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства щодо проекту Енергетичної Стратегії до 2030 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.irf.ua/iles/ukr/programs/euro/energystrategyanalysis_final.pdf

6. Гораль Л. Т. Цільове забезпечення ефективного оцінювання обсягу транспортованого газу / Л. Гораль // Галицький економічний вісник. – 2011. – №4(33). – с.58-65.

7. Перспективи енергозабезпечення України в контексті світових тенденцій: Монографія / За заг. науковою ред. А. Шевцова. – Д.: РФ НІСД, 2008. – 208 с.

8. Стан і перспективи реалізації проекту будівництва газопроводу «Білий потік» (GUEU - White stream). Аналітична записка / Енергетична безпека України: зб. ст. та аналіт. матеріалів / за заг. ред. О. О. Воловича / Національний інститут стратегічних досліджень – Одеса: Фенікс, 2009. – 356 с.

9. Стукаленко І. О. Сьогодні ринку газу Росії / І. Стукаленко // Вісник НГСУ. – №5. – 2007. – С. 23-24.

10. Газові ринки ЄС і України: проблеми розвитку і інтеграції. Аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2008. – №8. – С. 2-32.

11. Вітренко Ю. Економічне обґрунтування розрахунку ставки транзиту газу та вартості імпортованого газу / Ю. Вітренко // «Дзеркало тижня», № 2, 19-25 січня 2008 р.

12. Тарнавський В. Європейські моделі для газового ринку України / В. Тарнавський // ТЭК, – №12, – 2008, С. 64 – 67.

13. Звіт Групи європейських регуляторів електроенергетики та газу (ERGEG) від 17 липня 2007 р. «Про порівняння ставок на транзит газу» [Електронний ресурс] – Режим доступу www.db.niss.gov.ua/docs/energy/

14. Бойко Ю. А. Україна стане експортером сланцевого газу / Ю. Бойко // [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.unian.ua/news/457133-boyko-ukrajina-stane-eksporterom-slantsevogo-gazu.html>

15. Європа підтримує модернізацію української ГТС в обмін на реформи енергосектора // Deutsche Welle. – 29.02.12

References

1. Kushnirchuk-Stavychna J. M. (2010), Upravlinnia migratsijeu trudovyh resursiv v systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy, *Efficienty ekonomiks*, vol.9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua>

2. Pryhodko O. (2008), Yevropejska migracija v tsifrah ta uzagalnennyah, “Zerkalo tyzhnia”, vol. 37, available at: http://dt.ua/ECONOMICS/evropeyska_migratsiya_v_tsifrah_ta_uzagalnennyah-55011.html

3. Vidyakina M. M. (2009), Transformatsia migratsijnoi polityky krajyn Zakhidnoji Evropy v umovah rozshyrennya ES, Ph. D. Tesis, Kyiv. nats. univ. im. T. Shevchenka, Kyiv, Ukraine

4. Shevtsov A., Zemlyanyj M., Doroshevych A. (2004) Energetyka na shlyahu do Evropejskoji integratsii, Zhurfond, Dnipropetrovsk, Ukraine

5. Ukrainian national platform: position workgroup, available at: http://www.irf.ua/iles/ukr/programs/euro/energystrategyanalysis_final.pdf

6. Horal L. T. (2011), Tsilove zabezpechennya efektyvnoho otsynuyannya obsyagu transportovanogo gazu, *Galytskij ekonomichnyj visnyk*, vol. 4(33), p. 58-65.

7. Perspektivy energozabezpechennya Ukrainy v kontexti svitovyh tendentsij (2008), RF NISD, Kyiv, Ukraine

8. Stan i perspektivny realizatsii proektu budivnytstva gazoprovodu “White Stream” (GUEU - White stream) (2009), *Energetychna bezpeka Ukrainy*: zb. ct. ta analit. Materialiv, The National Institute for Strategic Studies, Odessa, Ukraine

9. Stukalenko I. O. (2007), Cyogodennya rynku gazu Rosiji, *Visnyk NGSU*, vol.5., p. 23-24.

10. Gazovi rynky ES i Ukrainy: problem rozvytku i integratsii (2008), *Natsionalna bezpeka i oborona.*, vol.8., p. 2-32.

11. Vitrenko U. (2008), *Ekonomichne obgruntuvannya rozrahunku stavky tranzytu gazu ta vartosti importnogo gazu*, “Zerkalo tyzhnya”, vol.2,(19-25.01.2008)

12. Tamavskij V. (2008), *Evropejskije modeli dlya gazovogo rynku Ukrainy*, *TEK*, vol. 12, p. 64 – 67.

13. Zvit Grupy ERGEG 17.07.2007 “Pro porivnyannya stavok na tranzyt gazu”, available at: www.db.niss.gov.ua/docs/energy/

14. Bojko U. A. (2013), *Ukraina stane eksporterom slantsevogo gazu*, available at: <http://www.unian.ua/news/457133-boyko-ukrajina-stane-eksporterom-slantsevogo-gazu.html>

15. *Evropa pidtrymaje modernizatsiju ukrainskoji GTS v obmin na reform energosektora* (2012), Deutsche Welle

Науково-аналітичний журнал «НАША ПЕРСПЕКТИВА»

Видання висвітлює широке коло актуальних проблем, пов'язаних з науковою діяльністю, інформує про найважливіші події в науковому житті України, містить поради молодим науковцям, наукові та науково-популярні статті про різні аспекти розвитку особистості науковця та науково-педагогічного працівника, а також пізнавальні матеріали культурно-історичної тематики.

WWW.PERSPEKTYVA.IN.UA